

**Імпортозаміщення ліфтового обладнання у публічних закупівлях:
проблеми та напрями стимулювання
(аналітичні матеріали)**

Актуальність імпортозаміщення в публічних закупівлях. Політика імпортозаміщення традиційно відіграє ключову роль у стимулюванні економічного розвитку країн, зниженні сировинного характеру економіки та забезпеченні економічної безпеки. Для України потреба імпортозаміщення актуалізувалась з початком повномасштабного вторгнення рф. З метою активізації внутрішніх резервів забезпечення економічної стійкості України Уряд поставив серед пріоритетних завдання щодо збільшення ступеню локалізації та заміщення в публічних закупівлях імпортової складової, визначаючи розвиток вітчизняної промисловості як прямий вклад в обороноздатність країни¹. Важливим напрямом у сфері публічних закупівель, визначеним в оновленій Стратегії реформування системи публічних закупівель, є ефективна реалізація проєктів, пов'язаних із закупівлями для відбудови України - зруйнованих внаслідок повномасштабної збройної агресії рф інфраструктурних об'єктів².

Значний потенціал щодо вирішення завдань у відповідності з визначеними Урядом пріоритетами має виробництво ліфтового обладнання. Споживчий попит на ліфтове обладнання в Україні є значним та формується за рахунок двох тенденцій: необхідності подолання проблеми постаріння ліфтового фонду та потреби відновлення пошкодженого/зруйнованого житлового фонду міст внаслідок військової агресії рф³. Більшість ліфтів для заміни у сфері ЖКГ закуповується за рахунок бюджетних коштів державного та місцевого рівнів.

Враховуючи необхідність подолання вищезазначених тенденцій, потреба у ліфтовому обладнанні значно перевищує виробничі потужності вітчизняних виробників. Це стимулює розвиток і розширення виробничих площ виробників ліфтового обладнання для задоволення потреб внутрішнього ринку.

Ринок ліфтового обладнання в Україні. Виробники ліфтового обладнання в Україні представлені 8-ми вітчизняними та іноземними компаніями. Найбільш визначними вітчизняними виробниками ліфтового обладнання є ТОВ «Завод Євроформат», ТДВ «Укрліфтсервіс» (м.Київ) та ТОВ «Карат-Ліфткомплект» (м. Вишгород) з локалізацією виробництва більше 40% в залежності від виду продукції. (табл. 1). Підприємства мають потужну виробничо-господарську (включаючи складські приміщення) та контрольно-випробувальну бази, сервісні центри по гарантійному обслуговуванню ліфтового обладнання, що забезпечує орієнтацію підприємств на повний цикл виробництва ліфтів: проєктування, виготовлення, продаж, монтаж, технічне обслуговування, модернізація і заміна ліфтового обладнання. Досвід виробничої діяльності вітчизняних виробничих підприємств є значним та становить понад 20 років.

¹ Свириденко Юлія. Витратити державні кошти на товари внутрішнього виробництва – має стати новою філософією публічних закупівель. Офіційне повідомлення Міністерства економіки України. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. 27.03.2024. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=64c80795-388e-49a6-9348-49bbb92fe69f&title=DerzhavniKoshti>

² Стратегія реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2024 р. №76-р. URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/65c/0df/904/65c0df904bcd9998217616.pdf>

³ Економічна доцільність інвестувати у виробництво ліфтів в Україні. 2023. Федерація роботодавців України. -5 с.

Щодо підтвердження ступеню локалізації: ліфти. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація ліфтовиків України». URL: <https://liftoviki.com.ua/>

Вітчизняні підприємства виготовляють пасажирські, вантажні і маловантажні ліфти з широким спектром вантажопідйомності з можливістю виконання індивідуальних замовлень. Окрім ліфтів підприємства реалізують замовлення щодо широкої номенклатури запасних частин (кабіни, двері кабіни та шахти, деталі лебідки, редуктора тощо); комплектів та вузлів для модернізації морально застарілих та фізично зношених ліфтів; додаткових частин для ліфтів, які виробляються ліфтобудівельними заводами країн СНД. Продукція підприємств сертифікована (сертифікат якості ISO 9001-2010) і відповідає всім державним стандартам. Підприємства реалізують супроводження продукції на протязі терміну експлуатації.

Розгалуженою є система вітчизняних постачальників компонентної бази виробників ліфтового обладнання, яка складається з понад 300 підприємств.

Таблиця 1 - Ринок ліфтів в Україні

	Виробництво						Локалізація, %	
	2018-2021	% до заг. кількості	2022	% до заг. Кількості	2023	% до заг. Кількості	2021	2023
Вітчизняні підприємства-виробники								
ПРАТ (OTIS), м. Київ	-	-	-	-	269	10	20-30	20-30
ТОВ «Крафт-Ліфткомплект», м. Вишгород	-	-	-	-	245	9	55	65
ТОВ «Завод Євроформат», м. Київ	-	-	-	-	200	7,5	70	70
ТДВ «Укрліфтсервіс», м. Київ	-	-	-	-	210	7,8	45	45-60
ПП СРБК «Техмонтаж», м. І.-Франківськ	-	-	-	-	90	3,3	10	20-40
ТОВ «Браво-Ліфт», м. Київ	-	-	-	-	44	1,6	20-40	20-40
ТОВ «Завод Тіксіт», м. Біла Церква	-	-	-	-	21	0,8	20-30	20-30
ТОВ «Механічний завод «Сонет», м. Бровари	-	-	-	-	20	0,7	20-30	20-30
Всього вл.виробн., од	4514	31,7	345	21,4	1099	40,7	-	-
Загальна сума постачання матеріалами та комплектуючими вітчизняних виробників, млн.грн	-	-	-	-	360	-	-	-
Виробнича потужність вітч. Виробників	-	-	-	-	6600	-	-	-
Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	-	-	-	-	1,2	-	-	-
Загальна чисельність працюючих, осіб	-	-	-	-	600	-	-	-
Середня заробітна плата, грн.	-	-	-	-	24000	-	-	-
Всього імпорт, од.	9722	68,3	1267	78,6	1602	59,3		
Загалом, од.	14236	100	1612	100	2701	100		

Складено за даними: Економічна доцільність інвестувати у виробництво ліфтів в Україні. 2023. Федерація роботодавців України.5 с.

Загальна виробнича потужність вітчизняних заводів становить більше 6000 ліфтів/рік. Разом з тим їх фактична завантаженість у 2023 р. становила 650 одиниць/рік. Основними причинами низької завантаженості виробничих потужностей вітчизняних виробників ліфтів є проникнення на внутрішній ринок неякісного дешевого імпорту.

Увесь обсяг виробленого в Україні ліфтового обладнання споживається на внутрішньому ринку, що становить більше 40% загального обсягу ринку України. Навіть при зростанні

виробництва ліфтів до рівня виробничих потужностей вітчизняних заводів, ємність внутрішнього ринку, обумовлена необхідністю повоєнного соціально-економічного відновлення регіонів та оновлення ліфтового фонду у непостраждалих регіонах, буде значно перевищувати потреби та вимагати покриття потреб за рахунок імпорту.

Ринок імпорту ліфтового обладнання формується в Україні за рахунок постачальників з близько 20 країн, серед яких Китай, Швейцарія, Туреччина, Іспанія, Болгарія, Німеччина, Фінляндія, Греція, Польща, Швеція, Італія, Франція, Австрія, Литва, Канада, Корея, Данія, США. Серед іноземних учасників ринку ліфтів України лише OTIS, KONE, Schindler є акредитованими в Україні виробниками, що гарантує належну організацію робіт з встановлення, подальшого технічного обслуговування та сервісного супроводу протягом періоду експлуатації.

Конкуренція за український ринок збуту серед країн-імпортерів є високою як за ціновими, так і за неціновими чинниками. У довоєнний період на ринку ліфтового обладнання спостерігалися стійкі тенденції до зростання імпорту ліфтів із Туреччини та Китаю. За період 2021-2023 рр. кількість імпортованих в Україну ліфтів скоротилася на 1117 ліфтів. Таке скорочення є наслідком зменшення обсягів імпорту по відношенню до довоєнного періоду практично по всіх країнах-імпортерах, проте переважним чином - за рахунок значного скорочення імпорту саме у 2022 р. з країн-найбільших імпортерів: Білорусі (практично у 4 рази), Китаю (більше, ніж утричі) та Туреччини (практично у 1,5 рази). Значним є також скорочення компаній (як іноземних, так і вітчизняних), що були постачальниками ліфтового обладнання на ринок України.

У 2023 р. на ліфтовому ринку зберігалося домінування імпорту ліфтів із Туреччини та Китаю (близько 60% всього об'єму ринку). За даними АЛУ переважна більшість компаній-імпортерів не можуть забезпечувати угоди на поставку обладнання всіма необхідними сертифікатами відповідності, сервісною та гарантійною підтримкою, повною відповідністю діючому технічному регламенту в Україні тощо. Також зростає кількість «непостійних» постачальників (імпортерів) ліфтів, що імпортують в Україну обладнання під одиничні контракти, не підкріплені подальшою технічною підтримкою та відповідними сертифікатами⁴.

За період 2021-2023 рр. значним є падіння митної вартості ліфтового обладнання. Таке становище обумовлює скорочення надходжень у державний бюджет України. Проте за умови нижчих темпів зростання цін на комплектуючі на внутрішньому ринку можливе нівелювання негативної дії чинника цінової конкуренції між внутрішнім виробником та імпортерами у публічних закупівлях за рахунок зростання рівня локалізації вітчизняних виробників.

Чинники конкурентоспроможності вітчизняного ліфтового обладнання в Україні. Все ліфтове обладнання, що виробляється в Україні, відповідає вимогам Технічного регламенту ліфтів і компонентів безпеки та стандартам EN81-20. Вся номенклатура запасних частин вітчизняного виробництва сертифікована (сертифікат якості ISO 9001-2010) і відповідає всім державним стандартам.

В той же час продукція виробників з Туреччини та Китаю (крім KONE, OTIS) не має акредитованих сервісних представництв в Україні, що унеможливорює сервісну підтримку. Це створює проблеми при експлуатації ліфтового обладнання та обумовлює зростання витрат власників у майбутніх періодах.

Відсутня відповідальність монтажних організацій/суб'єктів господарювання в Україні за проєктування, виготовлення, монтаж, введення в обіг та сервісне забезпечення як у виробника - на протязі експлуатації ліфта - обумовлює зростання рівня небезпечності експлуатації ліфтового обладнання протягом наступних періодів.

⁴Ліфти: Застосування, прийняття, технічне обслуговування, сервіс. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація ліфтовиків України». URL: <https://liftoviki.com.ua/>

Здатність вітчизняних виробників ліфтового обладнання конкурувати на внутрішньому ринку оцінюється на підставі розуміння можливості їх продукції задовольнити вимоги внутрішнього ринку відносно продукції конкурентів по наступних напрямках:

по ціні - за рахунок недотримання норм діючого законодавства та технічного регламенту вітчизняні виробники значно поступаються в ціні недоброчесним компаніям-імпортерам;

по строку гарантії - вітчизняне ліфтове обладнання повністю конкурентне за гарантійними умовами;

по вартості гарантійного обслуговування - гарантійне обслуговування входить у вартість обладнання, а оскільки виробники ліфтового обладнання не мають конкурентних переваг по ціні, то по вартості гарантійного обслуговування вони також не є конкурентоспроможними. Разом з тим, у випадку конкурентної боротьби із компаніями-імпортерами, що не забезпечують гарантійного обслуговування, вітчизняні виробники матимуть паритет за рахунок забезпечення такої важливої складової як гарантійне обслуговування, що включена у вартість обладнання;

по якості обладнання - вітчизняні виробники ліфтового обладнання мають конкурентні переваги з огляду на повну відповідність продукції діючому технічному регламенту України у порівнянні з ліфтовим обладнанням імпортерів, які таких вимог не дотримуються;

по інших конкурентних перевагах - національні виробники ліфтового обладнання мають низку конкурентних переваг у порівнянні з недоброчесними конкурентами на ринку, серед яких: (1) наявність сертифікатів відповідності всім законодавчим вимогам та видані органами, що мають атестат Національного агентства акредитації України; (2) надійність і репутація заводів-виробників; (3) повна технічна підтримка проєктів експертами з ліфтового обладнання, наявність на заводах власних вузькоспеціалізованих спеціалістів; (3) надання сервісних гарантійного та післягарантійного обслуговування.

За даними АЛУ продукція має переваги по вартості життєвого циклу, ціні комплектуючих, термінах експлуатації перед продукцією інших виробників.

Публічні закупівлі ліфтової продукції та послуг з технічного обслуговування ліфтів через систему «Prozorro». Більшість закупівельних процедур в Україні в умовах воєнного стану проводили без електронної системи закупівель (ЕСЗ), але за умови оприлюднення відповідної документації після припинення дії воєнного стану. Отже, статистична інформація про здійснення закупівель в ЕСЗ за 2022-2023 рік є неповною. За даними 2021 р. при обсязі публічних закупівель близько 650 млрд грн. близько 38% товарів і послуг у рамках публічних закупівель України є імпортними або містять суттєву імпортну складову; рівень проникнення імпорту у сектор публічних закупівель продукції машинобудування дорівнює майже 47%⁵. За 2023 р. частка публічних закупівель ліфтів в системі Prozorro складає близько 30%, що становить майже 1000 шт. Близько 70% всього об'єму публічних закупівель ліфтів було здійснено у імпортерів з Туреччини та Китаю. Також, за даними сайту системи Prozorro, за період квітень 2023 р. по квітень 2024 р. щодо закупівель послуг з обслуговування ліфтів - переважна більшість (2023 р. - 85%, 4 міс. 2024 р. - 91%) - це послуги технічного обслуговування, капітального та поточного ремонтів ліфтів житлових та нежитлових приміщень. Послуги із встановлення ліфтів складають незначну частку публічних закупівель від їх загальної кількості. Разом із послугами щодо встановлення машин спеціального призначення (підйомні платформи) їх частка становить у 2023 р. 0,2% та у 4 міс. 2024 р. - 0,5%⁶.

⁵Локалізуймося, бо ми того варті. <https://zn.ua/ukr/promyshliennost/lokalizujmosja-bo-mi-toho-varti.html>

⁶Підіймально-транспортне обладнання. URL: <https://zakupivli.pro/gov/tenders?q=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

Проблеми вітчизняних виробників ліфтового обладнання, які заважають брати участь та перемагати у публічних закупівлях:

низька цінова політика іноземних виробників ліфтового обладнання як елемент маркетингового ходу для швидкого захоплення ринку;

недоліки нормативно-правової та законодавчої бази, що дозволяють імпортерам вигравати тендери на державні закупівлі за рахунок формування низької ціни при відсутності їх відповідальності за встановлене ліфтове обладнання та незабезпеченні його належним сервісом у подальшому.

Вітчизняні виробники ліфтів та іноземні виробники-імпортери, які акредитовані в Україні (мають юридичний статус), сертифіковані як «монтажні організації» - виробники із забезпеченням контролю за виробництвом, монтажем та сервісом. Проблема є застосування ліфтів іноземних виробників, сертифікованих Органом з оцінки відповідності, які не мають статусу монтажно-організації в Україні, а мають сертифікати на проектування та виготовлення ліфтів (більшою мірою це компанії Китаю та Туреччини);

недоліки механізму сертифікації виробників. На ліфтовому ринку зростає тенденція щодо отримання сертифікатів відповідності, які не відповідають всім нормам діючого технічного регламенту України. Згідно технічних норм ліфти мають бути сертифіковані по окремим вузлам, а не комплектно, проте ця вимога ігнорується. За таких умов формування ціни суб'єктів господарювання, що не мають статусу монтажно-організації, дозволяє вигравати тендери на державні закупівлі при паданні відповідальності за встановлений продукт та незабезпеченні його належним сервісом у перспективі;

недоліки механізму публічних закупівель, використання у механізмі публічних закупівель лише цінового фактору, що суперечить світовій та європейській практиці застосування такого механізму в якості стимулювання розвитку національної промисловості, зокрема й захисту національного товаровиробника.

Переважає більшість країн використовують нецінові фактори в публічних закупівлях для обмеження імпорту і сприяння розвитку національної промисловості. В Україні практично єдиним критерієм оцінювання тендерних пропозицій є ціна, що обумовлює проникнення дешевого імпорту незадовільної якості. Це стосується компаній-імпортерів, що не можуть забезпечити угоди на поставку обладнання всіма необхідними сертифікатами відповідності, сервісною та гарантійною підтримкою, повною відповідністю діючому технічному регламенту в Україні;

нестача критично важливого складу кваліфікованих трудових ресурсів підприємств галузі внаслідок мобілізації та міграції з причин війни, що обумовлює невідповідність вітчизняних виробників ліфтового обладнання кваліфікаційному критерію до учасника процедури публічних закупівель за цим напрямом та унеможливорює їх участь у них.

Розрахунок мультиплікативного ефекту від зростання обсягів державних закупівель ліфтового обладнання у вітчизняних виробників.

Для розрахунку ефектів впливу зростання обсягу публічних закупівель продукції у вітчизняного виробника ліфтового обладнання на зайнятість використано нормативний метод розрахунку максимально можливого обсягу випуску ліфтового обладнання.

Розрахований за даними табл. 1 коефіцієнт чисельності зайнятих на виробництві до кількості виготовлених ліфтів у 2023 р. становить 0,55. При максимально можливій потужності вітчизняних підприємств у 6000 одиниць необхідна кількість працюючих становить 3276 осіб (близько 3300 осіб), що забезпечить створення близько 2700 додаткових робочих місць у сфері виробництва ліфтового обладнання.

Постачання матеріалів та комплектуючих виробів від вітчизняних підприємств становить здійснюється більш, ніж 300 підприємствами. Матеріальні затрати в собівартості складають не менше 60%, з них не менше 50% - виробництва України, що в загальному обсязі реалізації ліфтів становить близько 30%.

Обсяг постачання 2023 р. ТОВ «Карат-Ліфткомплект» при обсязі виробництва 245 ліфтів становив 86709057,25 грн. За 2023 р. обсяг постачання виробників ліфтів становив 360 млн.грн. (обсяг виробництва 1099 ліфтів). При необхідності здійснення комплектації 6000 одиниць ліфтів, обсяг продукції постачальників становитиме 2,2 млрд. грн.

Одночасно, за даними АЛУ, зростання обсягів виробництва ліфтів до рівнів виробничої потужності, забезпечить створення 1500 робочих місць у суміжних галузях⁷.

Для розрахунку впливу зростання обсягів державних закупівель на зростання випуску продукції по галузі використано модель міжгалузевого балансу «витрати-випуск», яка спирається на поняття «вид економічної діяльності». Модель “витрати-випуск” ґрунтується на ідеї зв'язків між галузями, обумовлених взаємним споживанням у процесі виробництва товарів та послуг. Відповідно, проміжне споживання одних галузей призводить до зростання випуску і проміжного споживання інших галузей. Характер впливу оцінюється як прямий ефект. Мультиплікативний ефект виникає при початковому збільшенні витрат в процесі багаторазового циклічного використання галузями.

Ефект початкового стимулу, розрахований на підставі використання даної методики, неможливо екстраполювати на майбутнє за рахунок одномоментності реакції економічної системи, розрахованої з використанням статистичних даних конкретного періоду.

Інформаційною базою обчислень є таблиця «Витрати-випуск» за 2021 р. в основних цінах. Обчислення здійснювалися з виключенням імпортової складової у випуску. Ефект тлумачиться як величина зміни галузевого випуску у відповідь на зміну величини кінцевого споживання.

Розрахунок мультиплікаторів випуску:

зростання державних закупівель по КВЕД С28 «Виробництво машин та устаткування не віднесеного до інших групувань» на 1 грн. спричинить зростання випуску продукції по всіх галузях на 1,233 грн.;

частка ліфтів у С28 за обсягом реалізованої промислової продукції: 0,26 (Обсяг реалізованої промислової продукції (ліфтів): 1,2 млрд грн./обсяг реалізації промислової продукції по КВЕД С 28: 46374, 5 млрд.грн.*100);

зростання державних закупівель по КВЕД 28.22.16 28.22.16 «Ліфти, скіпові підіймачі, ескалатори та пішохідні рухомі доріжки» на 1 грн. спричинить зростання випуску продукції по всіх галузях на 0,32 грн.

Висновки та пропозиції щодо скорочення імпорту в публічних закупівлях.

Мультиплікативний ефект від імпортозаміщення у публічних закупівлях ліфтового обладнання досягається не лише посиленням прямих дій з підтримки галузі, а вимагає формування ефективної економічної політики та розробки заходів, що забезпечують подолання системних проблем.

Скорочення імпорту у публічних закупівлях можливо досягти шляхом:

гармонізації законодавства України у сфері публічних закупівель з відповідними директивами ЄС.

розширення переліку вимог до учасників публічних закупівель, що будуть унеможливлувати участь недобросовісних імпортерів. До таких вимог слід віднести: (1) наявність сертифікатів відповідності, виданих виключно органами оцінки відповідності (ООВ), які отримали сертифікат Національного агентства акредитації України; (2) наявність сертифікації

⁷ Виробництво ліфтів в Україні. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація ліфтовиків України».URL: <https://liftoviki.com.ua/>

ліфтового обладнання по вузлам, а не комплектно, яке має бути документально підтверджено сертифікатами акредитованих органів; (3) наявність переліку вузлів безпеки, що потребує визначення вимог, яким мають відповідати такі вузли згідно з діючим технічним регламентом України.

внесення змін до нормативно-правових документів, що регламентують положення застосування, контролю за введенням ліфтів в обіг зі сторони забудовників та забезпечення належним сервісним обслуговуванням для безпеки експлуатації.

Це потребує:

проведення перевірок щодо наявності сертифікатів, виданих ООВ, у імпортерів, які згідно з Технічним регламентом (ТР) мають стати «монтажними організаціями»;

запровадження контролю при видачі дозволів на експлуатацію наявності документів на ліфти згідно з ТР щодо отримання статусу «монтажник/виробник», проведення процедур сертифікації та кінцевої перевірки;

покладання повної відповідальності «монтажної організації» - суб'єкту господарювання в Україні - за проєктування, виготовлення, монтаж, введення в обіг та сервісне забезпечення як «виробника» - на протязі строку експлуатації ліфта.

включення ліфтового обладнання до переліку товарів, на які поширюватиметься дія Закону України Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості з підтвердженням ступенем локалізації виробництва.

стимулювання внутрішнього виробництва ліфтів: запровадження державних програм підтримки; введення реєстрації ліфтів (згідно з досвідом країн ЄС); вирішення проблемних питань, пов'язаних із положеннями Технічного регламенту – надання пріоритетності для виробників із комплексним підходом «виробництво – монтаж – сервіс».